

ՄԻՍԱՔ ՔԷԼԷՇԵԱՆ, “ԿՐ ՀԱՒԱՏԱՄ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳՐԻՆ...”

Posted on March 3, 2010 by Keghart

Category: [Opinions](#)

Հարցազրոյց՝ Համօ Մոսկոֆեանի, Պէյրուօ, Լիբանան, 3 Մարտ 2010

Ռուպերթ Ֆիսք («Ինտիփեյնտնթ»)

-«Վերադարձայ Պէյրուօ: Կիրակի օր մը, Միսաք Քելեշեան, հայազգի հետազօտող մը, ցոյց կուտար արխիւային իսկական ֆիլմ մը Հայոց ցեղասպանութեան մասին: Այն պատրաստուած էր գերմանացի նկարահանողներու կողմէ՝ 1918-ին եւ 1920-ին...1915թ.ի մէկ ու կէս միլիոն հայերու Ցեղասպանութենէն անմիջապէս ետք Օսմանցի թուրքերու ձեռքով: Ահաւասիկ մեր աչքերուն առաջ 20-րդ դարու Առաջին Ողջակիզումը, որ մեր թանկագին նախագահ Պարաք Օպամա չի համարձակիր նոյնիսկ Ցեղասպանութիւն կոչել՝ միայն եթէ անարգէ Թուրքիան: Յետագայ ցուցադրումը ցոյց կուտայ 20000 որբեր Պէյրուօի, 30000 ալ Հալէպի մէջ: Ո՞րք են իրենց ծնողքը: Մի հարցներ Օպամային...: Տօքթ. Լեւիսիուս, գերմանացի մը որ կ'աշխատի Near East Relief-ին, մանուկներ կը գրկէ: Յետոյ կայ որբանոցի մը նկարը թուրքերու կողմէ տնօրինուած՝ 1915 թ.-ին Պէյրուօի մէջ, ուր մանուկներ նացիական ձեւով, կը «թրքացուէին», մահմետական անուններով ջնջելով իրենց ետրիւնը:

Հարցազրոյց՝ Համօ Մոսկոֆեանի, Պէյրուօ, Լիբանան, 3 Մարտ 2010

Ռուպերթ Ֆիսք («Ինտիփեյնտնթ»)

-«Վերադարձայ Պէյրուօ: Կիրակի օր մը, Միսաք Քելեշեան, հայազգի հետազօտող մը, ցոյց կուտար արխիւային իսկական ֆիլմ մը Հայոց ցեղասպանութեան մասին: Այն պատրաստուած էր գերմանացի նկարահանողներու կողմէ՝ 1918-ին եւ 1920-ին...1915թ.ի մէկ ու կէս միլիոն հայերու Ցեղասպանութենէն անմիջապէս ետք Օսմանցի թուրքերու ձեռքով: Ահաւասիկ մեր աչքերուն առաջ 20-րդ դարու Առաջին Ողջակիզումը, որ մեր թանկագին նախագահ Պարաք Օպամա չի համարձակիր նոյնիսկ Ցեղասպանութիւն կոչել՝ միայն եթէ անարգէ Թուրքիան: Յետագայ ցուցադրումը ցոյց կուտայ 20000 որբեր Պէյրուօի, 30000 ալ Հալէպի մէջ: Ո՞րք են իրենց ծնողքը: Մի հարցներ Օպամային...: Տօքթ. Լեւիսիուս, գերմանացի մը որ կ'աշխատի Near East Relief-ին, մանուկներ կը գրկէ: Յետոյ կայ որբանոցի մը նկարը թուրքերու կողմէ տնօրինուած՝ 1915 թ.-ին Պէյրուօի մէջ, ուր մանուկներ նացիական ձեւով, կը «թրքացուէին», մահմետական անուններով ջնջելով իրենց ետրիւնը:

Հրց. Պրն. Քելեշեան, միքանի տարի է որ արխիւային փաստագրական, տեղեկատուական եւ ազգային մեծ գործունեութիւն կը ծաւալէք ամենուրեք: Վերջերս, Ձեր պատմական անժխտելի փաստերու վրայ հիմնուած ֆիլմը, Հայոց ցեղասպանութենէն փրկուած «Որբերու Աղերսը» վերտառութեամբ՝ մեծ աղմուկ

բարձրացուց բոլոր շրջանակներում մեջ՝ Լիբանանի թե՛ Միջին Արևելքի մեջ: Կարո՞ղ եք ներկայացնել Դուք-Ձեզ եւ Ձեր գործունեությունը այս բնագավառում ներս:

Պատ. Նախնական ուսումնա ստանալից ետք ՀԲԸՄ-ի Երուսաղեմի Տեմիրճեան ու Յովակիմեան-Մանուկեան վարժարանները ներս, ուսումնա շարունակած եմ Անգլիոյ «Ուիլյամսոն Գոլդեմ Գրեյնոլդի» մեջ՝ վկայութիւնով որպէս ելեքտրագետ-ճարտարագետ: Այժմ կ'աշխատիմ ԱՄՆ-ի «Սիլիքոն Վելի»-ի մեջ, որպէս արտասահմանեան գործողութեանց կառավարիչ: 2005 թ.-էն ի վեր (հետաքրքրութիւնս եւ մասնագիտութիւնս եղած է ամէն ինչ որ նկարներու հետ կապուած է: Աշխատակցած եմ New York Times-ի ու Time Worker-ի, Time Magazine-ի մեջ, երբ 11 տարի Ամերիկա ապրած էի) Ակսայ հաւաքել այն ինչ որ հայկական հարցի եւ դատի հետ ու վերաբերեալ է: Տարիներու ընթացքին ցուցադրութիւններ կազմակերպեցի Արարատի եւ Անիի մասին, ինչպէս նաեւ յայտնաբերեցի Լիբանանի Այնթաբայի «Սէն Ժոզեֆ Գոլդեմ»-ին մեջ գտնուող՝ Օսմանեան իթափատական թրքացման որբանոցը՝ ձեռամբ տիրահոջակ Հալիտէ Էտիպի ու հովանաւորութեամբ Ճեմալ Փաշայի: Ես պատմաբան չեմ, այլ իմ աշխատանքիս ֆինանսաւորմամբ այսպիսի ծրագիրներ կ'իրականացնեմ:

Տարիներու ընթացքին հանդիպեցայ ինծի նման «խենթերու»՝ աշխարհի զանազան երկիրներէն՝ որոնք նոյն մտահոգութիւնները ունին: Քանի որ Հայ Ժողովրդին մեր կեդրոնական խարիսխ մը չկայ այսպիսի արխիւներու ու փաստագրութեան հաւաքման, այնպէս որ երիտասարդներու հետ մեր ժողովրդին պատմութեան եւ «անյայտ» էջերուն մասին միասնաբար նիւթեր կը հաւաքենք օրինակ, Անթիլիասի Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան տեղը եղած է Near East Relief-ի որբանոց, զոր մատակարարած է այդ մարդասիրական կազմակերպութեան Աւստրալիոյ մասնաճիւղը: Գտած էինք նկար մը նաեւ ուր ցոյց կուտար Աւստրալիոյ դրօշին ծածանումը որբերուն վրայ...:

Ամերիկահայ Ազգային գործիչ Յարութ Սասունեանի միջոցով կապ հաստատեցինք արխիւային նոյն նիւթերով զբաղող, Աւստրալիոյ մեջ բնակող հայու մը հետ՝ կարողանալով իմանալ թէ 1700 որբեր կը խնամուէին Նախկին որբանոցին մեջ, Կալիպոլիի մարտերուն մասնակցած Աւստրալիացի «Անգաք»-ներուն կողմէ 1923 թ.-ին: Կարելի եղաւ ձեռք ձգել բազմաթիւ լուսանկարներ՝ եւ ցուցահանդէս կազմակերպուեցաւ նոյն եկեղեցիի դահլիճին մեջ որուն՝ որբախնամ Պատուելին անդամը եղած է: Բոլորն ալ նկատեցին թէ բազմաթիւ Աւստրալիոյ Ծերակուտականներ (Senator) եւ պետական այրեր այցելեցին այս ցուցահանդէսը... զարմացած: Անոնք տեսան նաեւ թէ ինչպէս Աւստրալիական մեծ նաւուն վրայ գրուած է «Flour for Armenian Children» (ալիւր հայ մանուկներուն): Այս աշխատանքէն վերջ, Հայ Դատի տղաքը կապուեցան քաղաքագետներուն հետ եւ Հարաւային Աւստրալիոյ Նահանգը ընդունեց Հայոց ցեղասպանութիւնը:

Այնտեղ ուր միայն 93 հայ ընտանիքներ եւ 10-11 հազար թուրքեր կ'ապրին...:

Այս բոլորը երկու «խենթ»երու՝ Լիբանանէն Միսաք Զելէշեանի եւ Աւստրալիա ծնած Վիգէն Բաբգէնեանի (որ նոյնիսկ հայերէն չի գիտեր...) ջանքերով եւ համեստ պայմաններով:

 «Որբերու Աղերսը» վաւերագրական ժապաւենի ցուցադրութիւն՝ ՀԲԸՄի Տեմիրճեան Կեդրոնին մէջ

Հ. Այժմ ինչպիսի ծրագիրներ ունիք իրագործելիք եւ մինչեւ ո՞ր պիտի երթաք:

Պ. Մեր աշխատանքը սահման չունի: Մեր նպատակը եւ ջանքերը կը միտին մոռացուած եւ թաղուած պատմական իրականութիւնը դէպի լոյս աշխարհ բերել, լսատեսողական արդիական միջոցներով (multimedia), որ աւելի հասանելի է նոր սերունդին: Նաեւ այն բոլոր հայասեր ու մարդասեր օտարականներու բարեգործութիւնները Հայ ժողովրդին հանդէպ «Near East Relief»-էն օրինակ, եղած են Քուպայէն, Ֆիլիպինէն, Ճափոնէն, բարեգործներ՝ որոնք նիւթական եւ մարդասիրական մեծ օգնութիւններ ուղարկած են Հայ ժողովրդի խլեակներուն: Հայ որբերը պահելու, այրի կանանց գոյատեւելու եւ պահպանելու իրենց գոյութիւնը, հոգեւոր եւ մտաւոր դաստիարակութիւն տալով, նոյնիսկ արհեստներ սորվեցնելով անոնց: Այսինքն՝ մոռցուած էջերը մէջտեղ հանել եւ որպէս երախտագիտութիւն՝ Շուէտի, Գերմանիոյ, Ամերիկայի, Անգլիոյ, Հարաւային Թորեայի եւ այլ երկիրներու քաղաքացիներուն:

Հ. Շուտով, պիտի նշուի Հայոց ցեղասպանութեան 100-ամեակը: Ձեր եւ Ձեր նմաններուն տարած այս հսկայական աշխատանքը ի՞նչ դեր պիտի ունենայ 20-րդ դարու սկիզբը գործուած մարդկութեան հանդէպ այս մեծագոյն ոճիռին պատմական փաստագրութեան մէջ:

Պ. Այսօր, Ցեղասպանութիւնը իրագործուած Հայոց դէմ անժխտելի փաստ մըն է եւ մնացեալը՝ քաղաքական հարց է: Պետք եղածէն աւելի արխիւային նիւթեր կան՝ որոնք կը փաստեն եղելութիւնը: Տարիներու ընթացքին, երբ քաղաքականօրէն թուրք ժողովրդէն պահած են իրականութիւնը, պետական շահերէ մեկնելով որպէս «թապու»: Ոչ միայն իթթիհատականները, այլեւ քեմալականները՝ որոնցմէ շատեր այդ ցեղասպանութեան մէջ գլխաւոր դերեր ունեցած էին: Թուրքերէ շատեր անընդունելի պիտի տեսնէին այն որ իրենց հայրերն ու մեծ հայրերը ոճրագործներ եղած են: Ես շատ համաձայն եմ որ թուրքերու հետ երկխօսութիւն ըլլայ, որուհետեւ, մէկ կողմ քաշուելով եւ նեղուելով, մենք իրաւատեր հայերս, պետք է անոնց իրականութիւնը ըսենք առանց վարանելու: Շատ թուրքեր այսօր մեզի կ'օգնեն արխիւային նիւթերու հայթաթման մէջ: Այլախոհ ու նոր սերունդի ներկայացուցիչներ՝ Ուզեպ Զարաքոյլուի, Թաներ Աքչամի, Նոպելեան մրցանակակիր Օրհան Փամուքի նման իրենց կեանքը զոհաբերած անձինք՝ որոնք խիզախաբար գրեցին «յայտարարեցին մէկ ու կէս միլիոն հայերու ջարդն ու տարագրութիւնը: Անոնք մինչեւ այսօր կը հալածուին որպէս «Ազգի Դաւաճան» եւ դաւադիր են: Կան նաեւ Հրանդ Տինքը սպանող եւ յեղաշրջումներ կազմակերպող

զինուորական դաւադիր շրջանակներ: Սակայն ասոնց կողքին՝ մարդասերներ եւ արդարութեան մարտիկներ: Այսինքն՝ մէկ կողմ քաշուելով, սպասելով որ թուրքերը մեզմէ ներողութիւն խնդրեն՝ չի կրնայ ըլլալ:

Այսօր, Թուրքիոյ եւ Ազրայէճանի յետադէմ մամուլը, համացանցով եւ զանգուածային լրատուութեան միջոցներով ամենուրեք քարոզչական արշաւի ձեռնարկած են, այս բոլորին մէջ՝ ո՞ր ենք մենք: Այսօր, Հայաստանի կառավարութիւնն ու պետութիւնը կարող են համեստ միջոցներով այս կեղծիքի եւ սուտի քարոզչութեան դէմ անողոք պայքար տանիլ: Դժբախտաբար հայոց պատասխանները շատ թոյլ եւ ոչ արհեստավարժ չեն: Մինչ՝ հակա-ողջակիզման մէկ հատ իսկ յօդուած լոյս տեսնէ, հազարաւոր բողոքի նամակներ կը ստանան հեղինակները: Մանաւանդ, ոչ-հայախօս Նոր սերունդը, պետք ունի լուսաբանման եւ տեղեկատուութեան, համացանցի եւ այլ միջոցներով հայապահպանումը շարունակելու համար:

Հ. 21-րդ դարու 2-րդ տասնամեակի սեմին, ի՞նչ է Ձեր պատգամը:

Պ. 24 ժամ մեր Դատը շնչելու է: Ոչ թէ այն հոգեբանութեամբ որ ցաւալի նիւթ է: Յեղասպանութիւն բառը չի կրնայ նկարագրել թէ որքա՞ն ողբերգական եւ դժուար եղած եւ ի՞նչ ազդեցութիւն ունեցած է ամէն հայու վրայ: Այն խաչ մըն է որ կը կրենք: Ստիպուած ենք հայերէն գիտնալ, Հայ Դատը զգալ մեր նախնիներու ցաւերը փոխանցել: Այս տկար, լացի-կոծի, արիւնի ու սուտի հարց չէ: Մարդու իրաւունքի եւ մարդկութեան հարց է: Աշխարհի որեւէ կրօնք եւ հաւատամք, այս անմարդկութիւն չի կրնար ընդունիլ, նամանաւանդ հերքել, 21-րդ դարու մէջ ուր այսքան անհերքելի փաստեր կան:

Ես կը հաւատամ հաւաքական գործին ու չեմ կրնար հասկնալ որ այս ի՞նչ անկիւնային դժուարութիւն է որ, բոլոր հայկական կուսակցութիւնները, համայնքները, եկեղեցիները չեն կարողացած 95 տարի վերջ համա-հայկական հիմքի մը վրայ համաձայնիլ: Միւս կողմէ՝ թուրքերը անընդհատ կը ստեն, իրենց գործած ահաւոր ոճիռներուն մասին: Մեր աշխատանքը կը ջանանք որ ըլլան համա-հայկական: Հայոց ցեղասպանութիւնը մարդկութեան դէմ գործուած անընդունելի ոճիռ մըն է եւ մենք հայերս, պետք է միաբան ըլլանք այդ մակարդակի վրայ:

